

På Norges tak
Innlegg Fjellkonferansen desember 2015
Fjellnettverket, Lillehammer

Jeg har mange års erfaring med fjell, som ordfører, som fylkesordfører, både personlig som aktiv bruker av fjellet og politisk med blick mot utvikling og forvaltning.

Utgangspunktet mitt i dag er som styreleder i Fjellnettverket, handlingsprogram, resolusjoner, høringsuttalelser, stortingsmeldinger, forenkling av utmarksforvaltning for å nevne noe.

Alle regjeringer snakker om verdiskaping i hele landet. De har gode intensjoner. Gode og spennende prosjekter er satt i gang, forstå meg rett. Likevel mangler vi en politikk for fjellområdene som kan gi effekter av betydning. Vi er i stor manko på kunnskap om hvordan det er å leve og bo i en fjellkommune, skaffe seg et levebrød der og ikke bare pendle til byen. Ordet "kunnskapsbasert" hører til i Oslo, ser det ut til.

Bildet har ikke endra seg vesentlig i løpet av de åra jeg har holdt på. Vi fortsetter å flikke, men de store grepa tas ikke, selv om det finnes gledelige eksempler. FNVerkets oppgave er å sette viktige spørsmål for fjellbygdene på dagsorden. Målet er en kunnskapsbasert nasjonal fjellpolitikk.

Dette må vektlegges for at rekreasjonsperspektivet skal suppleres med også en annen bruk av naturen. Natur- og kulturverdiene er forvalta av nødvendighet for å overleve, de er forvalta forsvarlig og med kunnskap og kjennskap fordi folk har bodd der over hundrevis av år. Det er status å rekreatere i fjellet, men ikke å bo der? Hvem skaper dette bildet? Hvem skaper kulissene og opplevelsene som gir status? Hvem setter pris på det, og ikke minst: hvem betaler for det?

Vi vil ha bosetting i bygdene fordi det er en rik kulturhistorisk levemåte. Fordi det gir menneskene meningsfylte liv i nærkontakt med dyr og natur. Fordi det holder landskapet åpent. Fordi det bidrar til å utnytte de rike naturressursene til landets beste, som fellesgoder, som matproduksjon.

Det er mye som kan svikte hvis denne kunnskapen blir borte eller ikke respekteres. For å sitere en kronikk jeg har lest, handler mangfold like mye om Coop på Dovreskogen som moskeen på Grønland. I kronikken tok skribenten opp at journalistene har svikta landsbygda og sett seg blinde på innvandrergutter og en multietnisk bykultur som den eneste definisjonen på mangfold. Mens jo mangfold er nettopp ulike måter å leve på.

Det har blitt prata om breiband og utflytting av statlige arbeidsplasser, siden tidlig på 2000tallet, om teknologi og videokonferanser. Mens vi er vitne til den største sammenklumpinga rundt Oslofjorden siden siste istid, skreiv journalisten. Sist ut var nedlegging av den eneste forskingsstasjonen for fjellandbruket plassert i fjellbygdene. Og likevel snakkes det nå mer og mer om at det er byenes tur!

Det skal komme en ny stortingsmelding om reiseliv igjen, den forrige var vel forresten en strategi. Det er bra med debatt om reiselivspolitik i Stortinget. Når var sist gang? Og det skal utarbeides en stortingsmelding om "Bærekraftige byer og sterke distrikter." Fjellteksten skulle føre til økt bruk av norsk fjellnatur. Den har ikke medført endringer av betydning. Vekst og verdiskaping i hele landet er igjen målsettinga. Og prisverdig spør Sanner hvor den statlige politikken er til hinder for slik utvikling. Og han erkjenner at det må til bedre samordning og forpliktende samarbeid. Det har

Fjellnettverket påpekt i mange år. Vi har også påpekt at hytter og bygdeturisme har et stort potensiale og at reiseliv må suppleres med en god utvikling av fjellandbruket.

Besøksstrategien for nasjonalparker, "Velkommen inn" må gi tydelige rammer og ikke minst et løft for tilrettelegging og kommersiell utvikling og bruk. Og kommersiell betyr levebrød og er ikke et fy-ord.

Det er bra med gode intensjoner. Men mest trenger vi endringer i rammebetingelsene som gir løsninger på konkrete problemstillinger. Vi trenger mer kunnskap om såkalt adaptiv forvaltning, for ting har alltid endra seg, da må forvaltninga endre seg også. I dag er den stort sett statisk. Den er i altfor liten grad aktivt deltakende i utviklingsprosesser. Og det får ikke verneområdestyrene lov til heller, i så fall bare på frivillig basis, uten ressurser. De skal forholde seg kun til Naturmangfoldsloven og verneforskriftene. Mens de jo sitter der fordi de er opptatt av menneskene OG naturen og hvordan de kan leve i hop. Da burde de ha myndighet og ressurser til å forvalte helheten, og de burde kunne bruke Plan og bygningsloven i tillegg eller i stedet for. Østlandsforskning foreslår å utvikle en modell for dette. Vi trenger kunnskap om forvaltning, konsekvenser, definisjoner, tolkninger og alternativer.

Verneforskriftene bruker ord som kan lades på mange ulike måter. Hva ligger i "enkelt," "tradisjonelt"? Hva er referanseramma? Vår barndom fra 50- og 60 -tallet? Det er i alle fall ikke adaptivt. Hva KAN medføre skade i verneområdene? Hvem definerer dette. I alle fall ikke en tydelig nasjonal politikk. Det skyves uavklarte tolkninger , motstridende prioriteringer og avveininger over på regionale og lokale myndigheter. Og vi blir nesten handlingslamme, for vi har ikke myndighet til å lande noe som helst. Det er det direktoratet som har.

Det trengs ikke minst forskning og kunnskap på sosiale og økonomiske virkninger. Det mangler forskning på de som bor der. Hvilke fordeler har de av vernet? Hvordan greier de seg?

Verneområdene er områder som styres etter restriktive særlover. Grunneiere får ikke delta i forvaltning av sin egen eiendom. Helt motsatt tenking enn det de feks har i Cairngorms NP i Skotland. Der inviteres "stakeholderne" med i forvaltningen. Det tør vi ikke i Norge. Vi må ha kunnskap om virkningene hvis embetsverket prøvde ut, trodde på, hadde tillit. Tør noen nasjonale politikere ta opp denne hansen?

Det er prisverdig at regjeringa ønsker å forenkle utmarksforvaltninga. Vi venter på handling. Verneforskrifter må gjennomgås på nytt. Forvaltningsplanene må ta opp i seg "velkommen inn "og naturbasert reiseliv. Når planer og forskrifter skal lages, må utviklingsinteressene og verneinteressene sette seg sammen i en tidlig fase. Hvis den ene parten får utarbeide ferdige forslag, blir det en umulig oppgave å få inn vesentlige andre hensyn eller interesser.

Vi trenger en langsiktig , systematisk statlig politikk. FNV og Fjellforsknett er gode leverandører av kunnskap for å stake ut kursen. Når vi snakker om at forvaltning av natur- og kulturressursene må være kunnskapsbasert, spør vi om ikke mangfoldet av kunnskap er mer verdt enn direktoratet og embetsverk sin kunnskap aleine.

Dette vil hjelpe reiselivet til å blomstre og til at gjestene både skal ønskes velkommen inn og faktisk velge å komme. En langsiktig satsing og tilrettelegging med virkemidler og systematisk kunnskapsinnhenting. Om skilting, har vi påpekt, om fellesgodefinansiering, et eget

forskningsinstitutt og kompetansestrategi for opplevelsesnæringene. Et eget merke- og kvalitetssikringssystem. Vi trenger samordning av offentlige virkemidler og involvering av reiselivsbedriftene i fjellområda.

Rammevilkår for fjellandbruket har betydning. Vi ønsker å ta del i den europeiske debatten om økt matproduksjon. "The new Cap." Den vi lærte om i Bilbao i fjor. Sentrale europeiske politikere var på talerstolen og holdt innlegg om hvordan den nasjonale politikken skal føre til "prosperity in the mountains"? Hvilken rolle har fjellandbruket når det gjelder å "feeding the planet"? Hvordan skal maten bli mer "safe and healthy"?

Noen må fortsette å bære disse ideene over elva. Noen må levere kunnskap om hva fjellandbruket har å bidra med av fellesgoder, av mat fri for antibiotika, av dyr med god helse, av bruk av utmarksressurser. Vi får tross alt mindre og mindre norskprodusert mat i vårt forbruk for hvert år. Under 40 prosent i 2014. (Helsedirektoratet). Det var den laveste selvforsyningen på mange tiår. Og det uten å ta med fiskefor som er 80 prosent importert. Og oppi dette snakkes det om mer kjøtt fora opp på kraftfor og mindre fra beitedyr. Forstå det den som kan.

Prosjektet "mat og opplevelser i fjellområda som Fjellnettverket har fått av departementet gjennom Oppland fylkeskommune, er bra og skal ta de viktige grepene, som mer nettverk, mer samarbeid og større muligheter for å delta internasjonalt.

Verdiskapingsrapporten for 2015 viser at reiselivsnæringa har hatt svært god nytte av nettverks- og klyngeprosjekter. Kompetanse er en nøkkelfaktor.

Målet er å bli bedre på å gjøre produktene mer tilgjengelige for markedet. De som var med til Bilbao vil bli enda mer profesjonelle. Noen var i startgropa og har etter besøket kommet godt i gang. Det viser rett prioritering. Vi snakker mye om behovet for spisskompetanse i norsk næringsliv. Her finnes folk med spisskompetanse på økologisk gulrot, fjellgris, rakfisk og øl. Det er verdifullt og må omtales med like stor tyngde som spisskompetanse på lettmetallskoblinger. En ny studietur er planlagt med matnettverkene neste vår. Der skal vi følge opp kontakter og kunnskap om "mountain products" vi fikk i Bilbao.

Og så er det et skikkelig lyspunkt å lese om at norsk mat får champagnestempel av EU. Altså opprinnelsesmerking med kvalitet, slik som tjukkmjølke fra Røros, høgfjellslam fra Nord Gudbrandsdalen og rakfisk og kurv fra Valdres. Det betyr et juridisk vern på linje med parmesanost og champagne.

Mange steder har det vært gode tall på gjestedøgn i fjellet, vi vil jobbe for at trenden fortsetter. Også reiselivsnæringa skjønner at samarbeid om å fylle sengene er avgjørende. De må jobbe for hverandres interesser.

Jeg kunne tatt med mer. Om differensiert arbeidsgiveravgift. Om hyttene som genererer verdiskaping i milliardklassen i våre distrikter. Om moms på reiseliv. Om rovvilt. Kulturarv er levemåter over hundrevis av år. Leve med og av fjellet. Hente mat, kunnskap og klokskap. Og rekreasjon. Realkompetanse er et fint ord.

Vi vil servere sentrale politikere lokalt øl og spekepølse. Vi vil servere historiene og mytene om hvorfor fjell står så sentralt i norsk litteratur, kunst og kultur. Hvordan fjellet har forma vår identitet i dette landet. Vi vil servere mangfoldet i vid forstand. For økt forståelse.

Vi er ikke i havn. Vi må holde ut, holde stand, holde på. Fjellnettverket og Fjellforsknett blir viktige framover også. Lykke til.